

ՄՇԱԿ

Հարկան դիմել 10 րոպե, կես տարվան 6 րոպե:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում դրվում են միմյան համարատու մեջ:

Կատարողացողը դիմում են ուղղակի

Тифлисс. Редакция «Мшак»

Խմբագրատունը բաց է առաօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յուրաքանչյուրը ընդունվում է ամեն լիզուով:

Յուրաքանչյուրը ընդունվում է ամեն լիզուով:
Խմբագրատունը բաց է 2 կոպեկով:

ԲՈՎԱՆԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

Առաջին քայլը—նեղիքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄԸ: Պատերազմից—ԱՐՏԱՔԻՆՆԵՐԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ «ՍՈՐԱԾՈՒՄ» ԵՐԱՐԻ ԹՂԹԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ:—ՀԵՌԱՎԻՐՆԵՐԻ—ՅԱՑԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ—ՖԵԼԵՏՈՆՆԵՐԻ:

ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ

Մենք միշտ յայտնած ենք այն միտքը թե թիւրքիայի հայ ազգաբնակիւթիւնը պէտք է աշխատի համերաշխ լինել ոչ թէ միայն այլակրօն հայերի հետ, բայց և Հայաստանի մէջ բնակվող այլ ցեղերի և ազգութիւնների հետ: Հայը Հայաստանում պէտք է վերջապէս հասկանայ որ թիւրքաց Հայաստանը մի ամբողջ երկիր է, որի մէջ բունակվող բոլոր ազգաբնակիւթիւնները բարոյապէս և տնտեսապէս պէտք է համերաշխ լինեն միմեանց մէջ: Թիւրքիայի հայը պէտք է վերջապէս յիշէ որ բացի հայ լինելուց, նա հայաստանցի է և նոյնպէս հայաստանցի են այն բոլոր ազգերը, որոնք բնակվում են նրա հետ միասին նրա հայրենիքում: Եթէ հայը ճշմարտ է կառավարութեանց, նոյնքան ճշմարտ են Հայաստանում ապրող ասորիները, թիւրքերը, եղիզիները, յոյները և այլն: Եթէ հայը հարստահարվում է քրիստոնէական ձեռքով, նոյնքան հարստահարվում է նոյն քրիստոնէական ձեռքով և թիւրքերը: Եթէ քրիստոնէական է և նրան պէտք է բա-

ղաքակրթել, —նրան անհրաժեշտ է քաղաքակրթել նոյնքան հայի օգտին համար, որքան և Հայաստանի միւս խաղաղ ազգաբնակիւթիւնների համար: Եթէ հայաստանցի հային անհրաժեշտ է ինքն ավարտութիւնը, այդ ինքնավարութիւնը նոյնքան անհրաժեշտ է և հայաստանցի միւս ազգութիւնների համար:

Հայը Հայաստանում աւելի ընդունակ է, աւելի առաջադէմ է, աւելի քաղաքակիրթ է քան թէ իր հայրենիքի միւս ազգերը: Հայի վրա դրված է բարոյական պարտաւորութիւնը իր հայրենիքում ապրող միւս ազգութիւններին քաղաքակրթել, նրանց առաջնորդել լուսաւորութեան և քաղաքակրթութեան ճանապարհի վրա:

Այդ գործը հայը կարող է կատարել երկու ճանապարհով: մինը դանդաղ ճանապարհով, ուսում տարածելով իր հետ խառն ապրող ազգութիւնների մէջ, նրանց իր դպրոցները ընդունելով, նրանց համար դպրոցներ հիմնելով, նրանց հայացնելով: Բայց դրա համար երկար տարիներ են հարկաւոր:

Երկրորդ ճանապարհը աւելի կարճ է. հայը պէտք է ամեն հասարակական, կամ տնտեսական դէպքից օգուտ քաղի իր համերաշխութիւնը ցոյց տալու դէպի այն բոլոր ազգերը, որոնք բնակվում են իր հայրենիքում:

Մարդս այնպէս է ստեղծված, որ նրա համար նիւթական շահերը միշտ աւելի մեծ նշանակութիւն ունեն, քան թէ բարոյական և հոգեւոր ձգտումները: Մարդիկների միմեանց մէջ համերաշխութեան զգացմունքը ծնվում է նախ և առաջ և զիտաւորապէս նիւթական հողի վրա, իսկ բարոյական համերաշխութեան զգացմունքները միշտ աւելի ուշ են հասկացվում:

Թիւրքը ապրում է, և գոյց երկար կարող է ապրել, առանց զրազիտութեան, առանց ուսման, առանց դպրոցների, բայց առանց հայի նա չէ կարող ապրել: Հայի խնդրի, նիւթական խնդիրների, հարկերի վճարման, նիւթական հարստահարութեան, կեանքի թշուառութիւնների հողի վրա բոլոր հայաստանցիները միմեանց շատ շուտ և շատ լաւ կարող են հասկանալ, դրա համար հարկաւոր չէ երկար փիլիսոփայութիւն: Հարկաւոր է մի առաջնորդող ոյժ միայն, — և այդ առաջնորդող ոյժը Հայաստանի բոլոր ազգերի վերաբերութեամբ կարող է հայը լինել:

Այլին, գայմազամը ճշմարտ է գաւառի զիւղական ազգաբնակիւթիւնը, քիւրդ աւազակը անպատիժ կողոպտում, հարստահարում է մի նահանգի ազգաբնակիւթիւնը, — եկէք միմեանք, կարող է ասել հայը թիւրքին, բոլորս էլ միակերպ տանջվում ենք,

համերաշխ լինենք, միասին գործենք, խնդիրք տանք, աղերսագիր միասին ստորագրենք, գանդաւակենք, մենք մի երկրի մարդիկ ենք, մի հայ ենք ուսում, մի օգ ենք ծծում, մի տեղ ենք ծնվում, ապրում ու մեռնում, մի երկրի որդիներ ենք, բոլորս էլ եղբայրներ ենք: Եւ ահա սկսվում է համերաշխութիւն, սկսվում է հասկացողութիւն թէ բոլորն էլ մի հայրենիքի անդամներ են...

Կ. Պօլսի «Հայրենիք» լրագիրը հաղորդում է որ նորերումս Անիի նահանգի Մոկս գաւառի հայ և թիւրք ժողովուրդը միմեանք մի հանրագիր ստորագրեցին և մատուցին թէ Անիի կուսակալին և թէ հեռագրեցին այդ մասին Ներսէս պատրիարքին, Բ. Ղրանք իրանց գանդատը հարստահարիչների դէմ հասցնելու համար:

Մի առաջին քայլը Հայաստանի ազգաբնակիւթեան հասարակական համերաշխութեան մի ցոյցի:

Նիւթական, կենսական, տնտեսական հողի վրա ազգերը աւելի միմեանց կարող են մօտենալ, իրար հասկանալ, քան թէ ուսման, լուսաւորութեան հողի վրա:

Թող այդ տեսակ դէպքերը կրկնվեն, թող հայերը միշտ ձեռք մեկնեն դէպի հայաստանցի միւս ազգերը ընդհանուր նեղու-

ՖԵԼԵՏՈՆ

Իմ ֆելիետոններս — «ՍՈՐԱԾՈՒՄ» ԵՐԱՐԻ ԹՂԹԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ և «ՄՇԱԿ» մասին:—Ուսում հասարակութիւնը և հայոց մամուլը:—Կարճեւոր թանաք:—Թիֆլիսի հայերը:—Հայոց ազգը և մայրենի լեզուն:—Փող և բարոյական իդէալները:—Ազգութիւն և կրօն:—Կրօնի գործնական կողմը:—Կրօնի երկրորդ կողմը:—Կրօնի կողմնակից մտք:—Ցոյց և մոգաց:—Հարեմական կանայք:—Վաճառականի դանդաղութիւն:—Նրկու անցք:—Մոլեակները և տիկին Պալմալիկի:—Հայը ժլատ չէ:—Երկրի և նաւորական ժողովրդը:—Հայոց ժողովրդական լեզուն:—Մի հարց առանց պատասխանի:

Վաղուց է խոստացել էի ամիսը մի անգամ ֆելիետոններ գրել, Ս. Պատերազմիցում կամ Մոսկովայում կենալը այնքան հարուստ է այլ և այլ հասարակական երևոյթներով, որ այնտեղ շարաթը մի անգամ կարելի է ֆելիետոններ գրել, իսկ մեզանում աւելի շուտ չէ կարելի գրել ֆելիետոններ, քան թէ ամիսը մի անգամ: Այս տարի ես մի ֆելիետոն գրեցի յունկար ամսին, Սա կը լինի երկրորդը, փետրվար ամսին: Ուրեմն այս տարի յոյս ունեմ թէ ինձ կաջողվի ամիսը մի անգամ ֆելիետոն գրել:

Ֆելիետոնը այնպիսի բան է, որ շատ անգամ մի օր և է միտք, ծանօթի մի ասած խօսք, կրագրում կարգադրած մի քանի տողեր, բայց են ա-

նում գրողի առջև ֆելիետոնի մի ամբողջ պրօգրամ: Այդպէս էլ եղաւ ինձ հետ այս անգամ:

Բայց արի ուս «ՍՈՐԱԾՈՒՄ» ԵՐԱՐԻ ԹՂԹԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ և կարգադրի կովկասեան հայոց կրագրութեան մասին առհասարակ և «Մշակի» մասին մասնաւորապէս հետեւալը:

Ոչ մի հայոց կրագիր չը կայ, որ կարողանար իր եկամտով ծածկել իր ծախսերը, բոլորն էլ ունեն դէֆիցիտ և ապառիկներ բաժանորդներ լինալ: Ամենօրեայ «Մշակ» կրագիրը, մտնելով իր հրատարակութեան տասներորդ չրջանը, հանդիսաւոր կերպով յայտնել է որ վերջապէս այս տարի յոյս ունի ծածկել իր ծախսերը, Նա ունի անցեալ տարի 1100 բաժանորդ, որ հայոց թիւրքի համար մի չեղած թիւ է համարվում: Դրանից կարելի է եզրափակել ինչ նիւթական դրութեան մէջ են այն երկրորդական կրագիրները, որոնց բաժանորդների թիւը 150 մինչև 400 է: Բայց, մի և նոյն ժամանակ, նրանք բոլորն էլ շարունակում են կատարել իրանց յանձն առած պրօգրամը: Այնպէս օրինակ ծանրութեան գրեթէ երկու երրորդականը դրված է խմբագիր հրատարակողի վրա: Ամեն օր գրել առաջնորդող յօդուածները, գրել ֆելիետոններ, լեզուորդի պաշտօնը կատարել, մինչև լոյսը նստել տրագրանի մէջ (որ ի հարկէ սեփական տպարան չէ), սպասելով որ ցէնզորից ստացվի թոյլ տուած համարը, շատ անգամ նոյն իսկ տպարանում գրել յօդուածներ արգելվածների տեղ, ենթարկվել դատաւարական սուղաբանքներին և այդ բոլորը

կատարել հասարակութեան պէտքերը և անհրաժեշտութեան համար, — ահա հայոց կրագիր խմբագիր—հրատարակողի դրութիւնը: Այնպէս օրինակ ինչ նիւթական դրութեան, որ հայոց կրագիրը դրութեան, ևս մտածեցի, գոնէ հայոց հասարակութիւնը ամալայտի կը լինի թէ հայը ինչպէս է պահանջում իր մայրենի լեզուով հրատարակվող թիւրքի: Եւ թող չը մոռանան հայերը որ այդ կտորը տպված է այնպիսի կրագրում, որ կարճ ժամանակում մեծ նշանակութիւն է ստացել արդէն ամբողջ Ռուսաստանում: Ուրեմն ամբողջ Ռուսաստանը կը կարգայ և լաւ կը ծիծաղի հայերի վրա, որոնք մեծ մեծ խօսում են, բայց շատ քիչ գործ են կատարում... Երեւի հայերը բաժանում են այն կարծիքը, որ ազգին թան աք ու օգնութիւն օգնել պէտք չէ...

Բայց ամիսը որ «ՍՈՐԱԾՈՒՄ» կրագիրը չէ խմբագրել, որ 40 հազար հայ բնակիչ ունեցող Թիֆլիսում «Մշակը» ունի հազիւ և րկու հարիւր բաժանորդ: այդ իրողութիւնը մեզ, հայերին վրա, լաւ ծիծաղելու առիթ կը լինէր ուսում հասարակութեան համար:

Բայց թողնենք հանաքը և ծանր խօսենք Միթէ, ճշմարիտ, կարելի է յանկարծ ինքնահա-

նաչութիւն պահանջել մի ազգից, որ դարեւրով ապրում էր և շատ լաւ էր զգում իրան առանց մայրենի լեզուի: Վրաստանի հայը վրացերէն էր խօսում, Երևանի ու Նախիջևանի հայը թուրքերէն, Մուշի և Բաղէշի հայը քուրդերէն, Թաւրիզի հայը պարսկերէն...

Հայը գործնական ժողովուրդ է: Հայերէնը, մայրենի լեզուն հայ չէ տալիս, ուրեմն կարելի է այդ մայրենի լեզուն մոռանալ: Մայրենի լեզուն այն ժամանակ միայն զին կուենայ հայի համար, երբ դրանով կարելի կը լինի հարստանալ, փող վաստակել, ապրել:

—Վրացերէն էլ խօսելով փոքր կուշտ է, ասում է գործնական թիֆլիսցի հայը, էլ ինչին է պէտք ինձ հայերէնը:

—Դրուստ նա ասում, եղբայր, պատասխանում է չին-Նախիջևանի հայը, ես էլ հայի մէջ պակասութիւն չեմ զգում թուրքերէն (թաթարերէն) խօսելով:

Ուրեմն ամեն բան փողի համար... Բարձր, աղին, բարոյական մտքեր, իդէալներ, — դարձակ բաներ են...

Եթէ թիֆլիսցիներ համոզված լինէր, որ «Մշակ» իւրաքանչիւր յօդուածը կարգադրուց յետոյ նա կարող է աւելի լաւ աջողեցնել իր պօգրի աղին երբ, աւելի լաւ առուստուր անել, հարստանալ: —այն ժամանակ նա անպատճառ կը գրվէր «Մշակին»: Կամ եթէ խմբագիրը նըշանակութիւն ունեցող մի մարդ լինէր քաղաքում կամ երկրում, որից կարելի էր կախված

Թեան ժամանակ, — և շուտով
Հայաստանի բոլոր մեացած ցե-
ղերը իրանց համերաշխ կը զգան
հայերի բոլոր ձգտումներին հետ:
Ոչինչ այնքան չէ մօտեցնում
մարդկանց, որքան ընդհանուր
գոթադրութիւնը: Իսկ այդ տե-
սակ դրութիւնից, այն համակրա-
կան, համերաշխ զգացմունքից
որ կարող է ծնվել ընդհանուր
գոթադր գրութենից, պէտք է
իմանալ օգուտ քաղել:

Եթէ հայը, յիշելով էլ որ ին-
քն հայ է, միշտ կը յիշի որ
նա բացի սորանից հայաս-
տանցի է, կը յիշի որ թիւրքը,
քիւրդը, եղիզին, ասորին նոյնպէս
հայաստանցիներ են, եթէ նա
նիւթ ա կ ա ն բոլոր հարցերի
մէջ կիմանայ համերաշխութեան
զգացմունք հաստատել իր հայ-
րենիքում բնակվող բոլոր հայրե-
նակիցների մէջ, ինչ կրօնին ու
ցեղին և պատկանէին նրանք,
բաւական է որ նրանք բոլորն էլ
հայաստանցի են, հայը այդ ճա-
նապարհով աւելի շուտ կը վրձ-
ուել տայ հայոց խնդիրը,
քան թէ զանազան գիւտանա-
գիտ ա կ ա ն ճանապարհներով:

Թող հայը չը մոռանայ որ
ինքն հայ է, բայց թող յիշի
նոյնպէս որ նախ և առաջ նա
հայաստանցի է և որ այն
բոլոր ազգերը, որոնք բնակվում
են Հայաստանում նոյնպէս հա-
յաստանցի են: Թող նա
հասկանայ այդ գաղափարը իր
հայրենիքի բոլոր եղբայրներին
գործնական ճանապարհով, նիւ-
թական շահերի վրա հիմնվելով:

Թող հայը Հայաստանը աւելի
բարձր դասի, քան թէ հայու-
թիւնը, և դրանով փրկված կը
լինի և հայութիւնը: Թող չը մո-
ռանայ որ Հայաստանի ամեն մի
բնակիչ հայաստանցի է:

Այնպէս թիւփխեցին դարձեալ կը
գրվէր: Բայց
քանի որ «Մշակի» խմբագրի ամբողջ ոյժը
նախքան մէջն է, — թեմ ևս թանաքի վրա, ա-
սում է թիւփխեցի հայը, ինչքան ուղում է զօ-
տայ թանաքին, թող թանաք ծախողը նրա թիւ-
թին գրվի, ևս այսպէս էլ լաւ եմ... Հայու-
թիւն, լուսաւորութիւն, մայրենի լեզու, ազգ,
առաջադիմութիւն, — բոլորը դարձեալ բաներ
են...

Ամեն տեղ հայը իսկապէս կորցրել է իր ազ-
գութեան վրա ճանաչութիւնը, կորցրել է ազ-
գութիւնը: Վրաստանում նա լուսաւորչական կրօ-
նի վրա ցի է, երեսնեան նահանգում նա լու-
սաւորչական կրօնի թ ու ը է, և այլն:

Հայը կորցնելով իր ազգութիւնը միայն հա-
ւատարիմ է մնացել իր կրօնին: Բայց եթէ կար-
ծում էք որ դա այն պատճառով հաւատարիմ
է մնացել իր կրօնին, որ խոր կրօնական զգաց-
մունք ու աստուածաբանութիւն ունի (երանի
այսպէս լինել), շատ կը սխալվէք: Եթէ հայը
հաւատարիմ է մնացել իր կրօնին, — դարձեալ մի
անձնական, ետական հաշիւ կայ այդ զգացմուն-
քի մէջ, կարելի է ամբողջ կեանքը խաբել,
սուտ խօսել, իր նմաններին ծնել, հարստահարել,
— բայց կիրակի օրը, եկեղեցի գնալով, մի քանի
անգամ ծոնքը դնելով ու խաչակնքելով կարելի
է չանել Աստուծու սիրտը, որպէս զի մեռնե-
լուց ցիտոյ գոթիք չընկնել:

Հայը աստուածապաշտ է դարձեալ այն պատ-

Եւ եթէ հայը կամենում է
մինչև անգամ դիւանագիտական
ճանապարհով գործել, թող պա-
հանջի թիւրքիայից և Լեւոսպա-
յից ինքնավարութիւն ոչ թէ
հայ երի համար միայն, այլ
հայաստանի բոլոր ազգերի
համար:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳԻՑ

12-ին փետրվարի

Պետերբուրգում այժմ ժողոված են գրեթէ ու-
սումնարանական բոլոր շրջանների հոգաբարձու-
ները: Ազգային լուսաւորութեան նախարարի
խորհրդի բոլոր անդամների մասնակցութեամբ
նախարարութեան կառավարչի, ստատու-սեկրե-
տար Սարուբովի նախագահութեամբ նոքա այժմ
սկսել են քննութեան ենթարկել գիմնադիւանների
մանկավարժական խորհուրդների յայտարարու-
թիւնները և հոգաբարձական խորհուրդների ընդի-
մէն այն հարցի մասին թէ՛ ինչ միջոցներով կա-
րելի կը լինի թեթեւացնել գիմնադիւանական կուրսը
աշակերանների համար:

Գիմնադիւանների մանկավարժական խորհուրդնե-
րի կարծիքները շատ զանազան են: Մեծամասնու-
թիւնը դալիս է այն եզրակացութեան թէ՛ հար-
կաւոր է անշուշտ թեթեւացնել աշակերտների
տնային աշխատանքը և դրա համար առաջար-
կում են հետեւեալ միջոցները: — 1) աշակերտաց
տալ որքան կարելի է շատ հանգստութիւն, որ-
պէս զի նոքա կարողանան պարսպել տանը ար-
հեստներով և դրանով լրացնեն գիմնադիւաններում
ստացած կրթութիւնը: 2) հաւասարակշիւ պահ-
պանել աշակերտաց տնային պարապմունքը: 3)
անդադար օգնել թոյլ աշակերտներին և 4) դա-
սական պարապմունքները հիմնել կանոնաւոր
սկզբունքների վրա:

Մանկավարժական խորհուրդները մի և նոյն
ժամանակ յայտնում են իրանց կարծիքը ասելով,
թէ՛ այդ բոլոր միջոցները միայն ժամանակաւոր
բնաւորութիւն ունեն և թէ նոցա գործադրու-
թիւնը չէ կարող չօշափելի կերպով թեթեւացնել
աշակերտաց դրութիւնը: Աշակերտաց աշխա-
տանքը իսկապէս թեթեւացնելու համար, մեծա-
մասնութեան կարծիքով, կարեւոր կը համարվէր
հիմնաւոր քննութեան ենթարկել դպրոցական
պրօգրամները և քննութեանց համար սահմա-
նադրած կանոնները: Գաղափարական պրօգրամնե-
րը պիտի կրճատուին բովանդակութեամբ
բոլոր առարկաներից, իսկ դոցանից մի քա-
նիսը պէտք է ուրիշ տեսակ կարգադրվեն դա-

ճառով, որ գիտէ թէ Աստուածը ոյժ է, գիտէ
որ ինքն նրանից կախումն ունի... Ինչ թէ դը-
ժոխքն ուղարկի... Լաւ չէ բարկացնել ոյժ ու-
նեցողներին...

Բայց եթէ մի օր հայը պատահամբ իմանար
թէ Աստուածը այս կամ այն պատճառով, այսու-
հետեւ հրաժարվել է մարդկներին գոթիք ուղար-
կելու իրաւունքից, — հայը այլ ևս երբէք չէր էլ
գնայ եկեղեցի...

Հայը այն պատճառով աստուածապաշտ չէ որ
Աստուծու գիրքը կարդացել, ուսումնասիրել,
հասկացել է, — ոչ, նա երբէք չէ էլ ուսումնա-
սիրել այդ գրքի բովանդակութիւնը, — բայց այն
պատճառով որ շատ յարմար է կեանքի մէջ ա-
րած բոլոր կեղտոտութիւնները եկեղեցում քսան
կօպէկանոց մոմ դնելով ծածկել...

Եւ նա աշխատում է քսան կօպէկանոց մոմն
էլ, եթէ հնար է, տաս կօպէկով առնել... Բան
չը կայ, մտածում է նա, Աստուած խօ չի իմա-
նայ որ ես միայն տաս կօպէկ եմ վճարել, իսկ
մոմի հաստութեան վրա նայելով, դարձեալ հա-
ւատաւոր կը լինի որ քսան կօպէկանոց է...

Ամեն բան ց ո յ ց ի համար, ամեն բան մօ-
ղ ա յ ի համար...

Երբ որ «ГОЛОСЪ» լրագրում հայերին պաշտ-
պան մի յօդուած է երևում, — մեր հայերը մի
քանի օր շարունակ սկսում են հայերէն խօսել,
մեր հայ ընտանիքների օրիորդները սկսում են
հայոց լեզուի դասեր առնել... Այդ տեսում է

սատանց վրա, որպէս զի պրօգրամներին
գործ ձգվի այն ամենը, ինչ որ չէ նպաս-
տում աշակերտաց կանոնաւոր դարգացմանը մը-
տաւորական կողմին, այլ միայն թեթեւում է
նոցա միտքը: Գիմնադիւանների մի քանիսը ցոյց
են տալիս թէ՛ աշակերտաց դժուարութիւնները
և արգելքները, որոնք ազգեցութիւն ունեն և
նոցա տարեկան պարապմունք վրա, զլուսաւորա-
պէս կախումն ունեն հարցաքննութեանց սխա-
տեմայից և թեւանշանների պարտաւորական լի-
նելուց:

Ուսումնարանական շրջանների հոգաբարձուաց
ժողովի առաջին նիստում քննվել են այն բոլոր
հանրա-դիւզակութեան ու մանկավարժական մի-
ջոցները, որոնցով յոյս կայ թեթեւացնել աշա-
կերտաց տնային պարապմունքները:

Գիմնադիւանների մանկավարժական խորհուրդ-
ները առաջարկում են մի ամբողջ շարք այդ տե-
սակ միջոցների: 3) ցոյց տանք դոցանից նշանա-
ւորները: 1) իւրաքանչիւր քառօրե տարուայ
վերջում կամ տարուայ վերջում ընդհանուր ըն-
դիւզակութեան կազմել: 2) դասերը այնպէս կար-
գաւորել, որ իւրաքանչիւր օր դոքա չորսից ա-
ւելի չը լինեն: 3) տնային բոլոր դասերի նա-
խապատրաստութեան համար ժամ ու կէսից ա-
ւելի չը նշանակվի: 4) ամառուան արձակուրդ-
ների համար սուած պարապմունքները վերցնել
և 5) ամառուան արձակուրդների ժամանակը ա-
ւելցնել:

Հին լեզուներից ենթադրվում է վերցնել կամ
գոնէ մեծ մասով սահմանափակել քերականա-
կան կանոնների համար օրինակների, նոյնպէս և
լատինական և յունական ոտանաւորների պար-
տաւորական անգիր սերտողութիւնը: քերական-
ութեան դասագիրքը ամբողջ ուսման տարուայ
ընթացքում չը փոխել, վերցնել բոլոր տնային
գրաւոր աշխատանքները հին լեզուներից բոլոր
դասաւորներում և բաւականանալ միայն դասա-
կան կրթութիւններով:

Ուշադրութիւն է դարձրած նոյնպէս և այդ
դասագրքերի վրա, որոնք գործադրվում են այժմ
գաղափարներում և որոնք աչքի են ընկնում թէ՛ ի-
րանց ընդարձակութեամբ, անթիւ երկրորդական
և շուտով գլխաւոր միտքը խանգարող մանրա-
մասնութիւններով ու չեն յարմարեցրած ինչպէս
երկսայոց հասակի ու զարգացմանը, նոյնպէս և
այն ուսման ժամանակի տեղութեանը, որ նը-
շանակված է այս և այն կուրսը անցնելու հա-
մար: ուստի և առաջարկվում է նոր ու լաւ դա-
սագրքեր մշակելու համար հոգալ և այդ նպա-
տակի համար կօնկուրս նշանակել:

Հոգաբարձական ժողովի երկրորդ նիստում
ենթարկվել են քննութեան մանկավարժական
ժողովների ենթադրած մի քանի փոփոխութիւն-
ները պրօգրամների մէջ: մի և նոյն ժամանակ
ուշադրութիւն է դարձնվում III ու IV դասա-
տանց պրօգրամներին վրա, ըստ որում այդ
դասաւորանց աշակերտները համաձայն իրանց ֆի-

մի երկու շարաթ... Զետոյ ամեն բան դարձեալ
մոռացվում է, հայերը սկսում են միմեանց մէջ
դարձեալ օտար լեզուով խօսել, հայ օրիորդները
արձակում են իրանց վարժապետներին...

Գրում էք մի յօդուած, որի մէջ յայտնում էք
թէ թիւփխեցի հայ կիրն հաբեմա կ ա ն կին
է, թէ նա մտաւոր կեանքից բոլորովին դուրի է
ապրում, որ և կազմում է գլխաւոր յատկանիշը
հարեմական կանանց, բացառութեամբ էք թէ դրա
մէջ չէ աշակերտութիւնը, որ կիրն դարձեալ դար-
դակ խօսի ամեն հարցի վրա, առաւօտից մինչև
գիշերը փողոցներում չը չի, մօղային խանութ-
ները յաճախի և այլն...

Իսկոյն, այդ թարմ սպաւորութեան տակ,
թիւփխի մի քանի կանայք հաւաքվում են, մի
որ և է ընկերութիւն են հիմնում, որ ցոյց տան
թէ միմիայն անասնական և հարեմական կեան-
քով չեն ապրում, այլ և մտաւոր կեանքով,
ուրեմն հարեմական կանայք չեն... Բայց զը-
քաղութիւնն այն է, որ այդ նոր հիմնած ընկե-
րութեան գոյութիւնը տեսնում է շատ շատ մի
երկու օր...

Ամեն բան ց ո յ ց ի համար,

— Ախար, միշտ մեղադրում էք մեզ, ասում
էք ինձ նորերում մի հայ վաճառական, հան-
դիպելով ինձ, ախար քանդակեցանք, դուրստ որ
քանդակեցանք...

— Ինչպէս քանդակեցանք, և ինչ մեղադրանքի

դիւքական դրութեան պահանջում են մի առան-
ձին ինամբ ու հոգաւորութիւն: Իրանց տա-
րիքներով նոքա ապրում են տղայական և երի-
տասարդական հասակի շրջանի մէջ, մի և նոյն
ժամանակ նոցա ֆիզիքական ու բարոյական
շրջանում նշմարվում է մի յանկարծակի փոփո-
խութիւն, որը և ցօլանում է մի առ ժամանակ
նոցա ընդունակութեանց մէջ: Ի նկատի առնե-
լով այդ բոլոր պատճառները առաջարկվում է
որքան կարելի է քաղցրութեամբ ու մարդասի-
րութեամբ վարվել IV դասաւորան աշակերտաց
հետ, ինչպէս կուրսի ժամանակ, նոյնպէս և հար-
ցաքննութեանց ժամանակ:

Իւրաքանչիւր առարկայի վերաբերմամբ մաս-
նաւորապէս մենք կանգ առնենք հին լեզուի-
րի ենթադրած կրճատմանց վրա: 1) քերականու-
թիւնը անցնելու ժամանակ պիտի բաւականա-
նալ նրանով, ինչ որ կազմում է նրա ամենա-
գլխաւոր մասը — չը ծանրաբեռնել աշակերտաց
միտքը զանազան բացառութիւններով և երկրոր-
դական մանրամասնութիւններով: 2) կարճացնել
հին հեղինակների թիւը թարգմանութեանց հա-
մար: 3) կարճացնել այն դուրաների և ոտանա-
ւորների թիւը, որոնք ընթերցանութեան համար
պարտաւորեցուցիչ են համարվում: 4) յունական
լեզուի ուսումը պարտաւորական չառնել: 5)
բաց թողնել յունական լեզուն գիմնադիւանական
կուրսի առարկաների թուից և թոյլ տալ այդ
երկու լեզուները միայն համալսարանական քա-
ղաքներում: երկու հին լեզուների ուսումը վեր-
ջին չորս դասաւորներում պարտաւորական չառ-
նել նոցա համար, որոնք համալսարան մտնելու
դիտաւորութիւն չունեն: 7) լատինական լեզուի
դասաւորութիւնը սկսել երկրորդ դասաւորից և
8) յունական լեզուի դասաւորութիւնը սկսել չո-
րրորդ դասաւորից:

Բայց թէ ինչ եզրակացութեան եկան հոգաբար-
ձական ժողովի առաջին երկու նիստերը — դեռ
յայտնի չէ պարզապէս: Բայց լսել ենք որ թեւան-
շանների սխառման քննութեան է ենթարկված,
բերանացի քննութիւնները չորրորդ դասաւորան
աշակերտների համար բաց են թողնվում և առ-
հասարակ մեծ նշանակութիւն են տալիս գրաւոր
քննութեանց: Կլասիքական լեզուների պրօ-
գրամայի փոփոխութիւնների համար նշանակած
քննութիւնը, սաստիկ վիճաբանութիւններից յե-
տոյ, թողած է առաջիկայ նիստերին:

Ա. Գալստեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

„ПОРЯДОКЪ“ ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Կ. Պօլսից „Порядокъ“ լրագրին գրում
են հետեւեալը փետրվարի 3-ից 10-ը շա-
նաւոր խնդիրը անգլիական ղեկավարն պ. Գօ-
շնի Կ. Պօլսի համեմէն է, որտեղ սպասում

մասին էք խօսում, հարցրի ևս հատաքերում
թեմաք:

— Բաս ինչ է, եթէ մեղադրանք չէ, ինչ որ
ձեր խմբագիրը միշտ մեր մասին գրում է իր գա-
ղէտում: հայերը ժլատ են, հայերը ազգին չեն
օգնում, ասում է... Չենք օգնում, բաս ինչ ենք
անում: Այսօր թատրոնն է, վաղը «Մարցիալ»
ընկերութիւնն է, մէկէլ օր «Բարեգործական»
ընկերութիւնն է, այստեղ «սովկեց» մասնա-
ժողովն է, այնտեղ ակցիայով դադէտ հրատա-
րակելն է: այդ բոլոր ձեռնարկութիւններին դար-
ձեալ ումիցն է դնում փողը, եթէ ոչ մեզանից...
արի ու այդ բոլոր ծախսերին դիմացիր...

Ես պարոնին ոչինչ չը պատասխանեցի, իսկ
ձեզ ընթերցող, կը պատմեմ երկու անցքերի մա-
սին, — դուք ինքներդ, ինչպէս ուզենաք համե-
մատեցէք:

Կ. Պօլսի ներքէս պատրիարքը ուղարկում է
նամակներ թիւփխեցիներին, հրաւիրելով նրանց
օգնել Հայաստանի սովեալ եղբայրներին:

Թիւփխի առաջնորդարանում հաւաքվում են
հարուստ հայերը:

Միմեանց յորդորելով, միմեանց ամայեցնելով
թուքով, մրով, — վերջապէս ժողովում են 10,000
բուքը, հայ սովեալներին օգնելու համար:

Մի քանի ժամանակից յետոյ ուսուց օպերայի
երգչուհի տիկին Պավլովսկու քննաքննի է լինում...
Մի գիշերվայ մէջ նոյն թիւփխեցի հայերը տալիս
են ուսու երգչուհուն 10,000 բուքը քննաքննի...
Եւ չը պէտք է մոռանալ որ տիկին Պավլովսկի